

Filozófia és Vallás a 18. században

2021. október 12. kedd 13-18.00

online konferencia

TOMORI PÁL FŐISKOLA

ABSZTRAKTOK

FRENYÓ ZOLTÁN

Vico vallásfilozófiájának elemei, A *theologia tripartita* vicói koncepciója

Az előadás Giambattista Vico különlegesen összetett életművének vallásfilozófiai vonatkozásait, azon belül is elsősorban a *theologia tripartita* eszméjének *Az új tudományban* található értelmezését kívánja megvilágítani, elemezni, és a vallásfilozófiai gondolkodás történetében elhelyezni.

A *theologia tripartita* tudvalevőleg a költői, a politikai és a természeti „teológia”, vagyis vallásfilozófia hármasságának eredetileg antik eszméje. Ennek radikális augustinusi átértelmezése jelenik meg és marad fenn a keresztény filozófia századaiban. A hagyományhoz képest művében Vico a régi „theológiák” új csoportosításával és értékelésével áll elő, amelynek nyomán rámutat a keresztény tanítás és gondolkodás sajátosságára és értékére. Koncepciója ezzel a tematikával nem talál követőkre, másutt található fejtegetései azonban részben kapcsolódnak a vallásfilozófia egyes újkori áramlataihoz.

A téma előzménye: Frenyó Zoltán: Ágoston és Vico. Szent Ágoston helye és szerepe Giambattista Vico gondolkodásában. *Valóság*, LX. 2017/5. 34-50.

KELEMEN JÁNOS

Felvilágosodás, pesszimizmus, nihilizmus: Leopardi filozófiájáról

A felvilágosodásról szóló konferenciákon általában kevés figyelmet kap az olasz felvilágosodás. Ezt a hiányt szeretném pótolni ebben az előadásban. Leopardi nemcsak nagy költő volt, hanem jelentős filozófus is, akinek filozófiai kultúrája a felvilágosodásban gyökerezett. Nézeteit átította a szenzualista materializmus, melyet össze igyekezett egyeztetni a keresztény hittel. Első nagy képviselője volt a modern pesszimizmusnak és a nihilizmusnak. E tekintetben döntő hatást gyakorolt Schopenhauerre és Nietzschére. Az előadás Leopardi filozófiájának ezeket az összetevőit mutatja be.

CSUKA BOTOND

A fizikoteológia esztétikája

A modern filozófiai esztétika genezisét kutató historiográfia az utóbbi évtizedekben növekvő érdeklődéssel fogott újabb és újabb eszmetörténeti kontextusok föltérképezéséhez. Utóbbiak között tűnt fel a fizikoteológia 17. század végi és 18. század eleji tradíciója is, a vallásos jámborság és az új empirikus természetfilozófia e jellegzetesen koramodern hibridje. A Robert Boyle, John Ray vagy William Derham által fémjelzett fizikoteológia a természet „olvasásának” már-már magától értetődő modelljévé vált a mérsékelt felvilágosodás számára, így korántsem meglepő, hogy az esztétikát megalapozó 18. századi (brit) alapszövegek – Joseph Addisontól Francis Hutchesonon keresztül egészen Lord Kamesig – nagyban mozgósították annak számos elemét. Az előadás első lépésében bemutatom az eszmetörténeti kutatás eddigi főbb belátásait arra vonatkozóan, hogy miért és mely elemeinek köszönhetően válhatott a modern esztétika termékeny táptalajává a fizikoteológia (a természeti szép példaszerűsége, „providenciális naturalizmus”). Második lépésben Ray és Derham szövegeinek azon részeire összpontosítok, amely a természeti széppel és az arra adott emberi affektív reakcióval foglalkozik, kísérletet téve a fizikoteológia sajátos esztétikájának rekonstruálására.

MARSÓ PAULA

Jézus és Szókratész, Egy kétfarcú dilemma Rousseau gondolkodásban

A 18. század derekán kibontakozó vallás és filozófia körüli vitában J.-J. Rousseau sajátos álláspontot képviselt. Az általa „legjobbnek és leghasznosabbnak vélt” műve (az Emil avagy a nevelésről) negyedik könyvében, a Szavojai káplán hitvallásában a természetes vallásról kifejtett gondolataival nem csak az egyházi ortodoxiát támadta, de a filozófusok ateizmusát is. „A filozófia, a maga elveinél fogva, semmi olyan jót nem képes tenni, amit a vallás ne tudna tenni. A vallás viszont sok olyan jót tesz, amire a filozófia képtelen”, írja a Szavojai káplán egyik terjedelmes jegyzetében. Rousseau – első értekezésétől kezdve az életművét lezáró Párbeszéddekig – mind a két világnézet fanatikus, pártoskodó és kirekesztő dogmatikájával vitában állt, Jézus és Szókratész alakja azonban végigkíséri filozófiai gondolkodásában. Az előadás azt mutatja be, hogyan vált Rousseau a belső hitrendszerének tanáival a filozófusok és az egyház ellenségévé, s röviden azt is ismerteti, hogy miért inkább a jézusi, mint a szókratészi modellt választotta a vita lezárásához.

HANKOVSZKY TAMÁS

A kritikai vallásfilozófia változatai

A Kant által kezdeményezett kritikai filozófia újrapozícionálta a vallást a filozófiához képest, amennyiben alapvetően a gyakorlati észhez rendelte. Ennek értelmében a vallás elsősorban nem hitismereteket, hanem erkölcsi parancsokat vagy még inkább motivációkat foglal magában. Előadásomban a vallás és a filozófia (etika) négy modelljét szeretném vázolni. A korai Fichte (*Kinyilatkoztatáskritika*), Forberg, illetve a jénai Fichte (ateizmus-vita) felfogását mint a kanti konstelláció megoldatlan problémáira adott eltérő válaszokat mutatom be.

CSANÁDI-BOGNÁR SZILVIA

Krisztus arca Lavater fiziognómiájában és Herder írásaiban

Johann Kaspar Lavater és Herder az 1770-es években intenzív szellemi kapcsolatban álltak egymással. Lavater *Physiognomische Fragmente* című munkája első fejezetében idézi Herder *Älteste Urkunde der Menschengeschlechts* című munkájának magyarázatát a Genézis azon részéről, amelyben Herder az ember istenképmásra való teremtettségéről beszél. Képfelfogásukat tekintve az egyetértés azonban mégsem teljes közöttük, amit Herder *Plastik* című írásának éles fiziognómiakritikája is mutat. Noha Lavater képelmélete a *Fragmentében* egy kifejezetten keresztény látásmódot sugall, amelynek origóját a Krisztus-arc jelenti, és több szövegében Herder is úgy beszél Jézus arcáról, mint igazodási pontról, ám sem a korai esztétikájába, sem a kései *Kalligonéba* nem építi be az *Imago Christi* motívumát, miközben az istenképmásra teremtett ember tétele újra és újra előbukkan a szövegekben. Az előadás a két szerző eltérő elméletalkotásának ered a nyomába.

PATAKY ILDIKÓ

„Minden szabad nekem, de nem minden használ”

Hamann és a keresztény szabadság kérdése

A keresztény szabadság témája sok szálon kötődik az előző előadásomhoz. Hamann a szabadságot – számára ez magától értetődően a keresztény szabadságot jelentette – Pál apostol írásaira alapozva határozza meg. Forrásként így elsősorban az újszövetségi szövegek – és a rájuk reflektáló Hamann-írások (pl. a *Biblische Betrachtungen*), Luther *Von der Freiheit eines Christenmenschen* című írása, Johann Albrecht Bengel *Gnomonja* (amit Hamann rendszeresen használt a Biblia tanulmányozásakor) fognak szolgálni. A teológiai vetületen túl – de vele összefüggésben – szót szeretnék ejteni, arról, hogy hogyan függ össze a keresztény szabadsággal Hamann-nak az „úszni tudó olvasókról” szóló elmélete.